

ข้อเสนอเชิงนโยบาย :

การรับบริจาคข้อมูลสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียนเพื่อบริการอนุรักษ์และเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะ

บทสรุปผู้บริหาร

เอกสารตัวเขียนเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่บันทึกประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานที่ทำให้ประเทศชาติมั่นคง มีวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เป็นของตนเอง การสงวนรักษาเอกสารตัวเขียนให้คงอยู่ต่อไปก็ถือว่าเป็นการรักษาไว้ซึ่งสมบัติของประเทศชาติ ดังนั้น หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน จึงหันมาให้ความสำคัญของการอนุรักษ์เอกสารตัวเขียนผ่านการแปลงเป็นรูปแบบดิจิทัล (Digitization) โดยใช้เทคโนโลยีการทำสำเนาดิจิทัลเอกสารเพื่อบันทึกข้อมูลในรูปของไฟล์ดิจิทัล ป้องกันการเสื่อมสภาพและสูญหายของเอกสารตัวเขียน จึงได้เกิดข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อเปิดช่องทางการบริจาคข้อมูลไฟล์สำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียนจากภาคประชาชน หน่วยงานต่าง ๆ ที่ยังขาดความพร้อมด้านเทคโนโลยีเข้าสู่แพลตฟอร์มกลาง/ฐานข้อมูลกลาง เพื่อเป็นแนวทางที่สามารถช่วยเพิ่มปริมาณข้อมูลที่ได้รับการอนุรักษ์ และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของสาธารณชนได้มากขึ้น

บทนำ

ในปัจจุบัน เอกสารตัวเขียนถือเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้า วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และความรู้ของสังคมในอดีต เอกสารเหล่านี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วรรณคดี และการศึกษาที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของภาษา การบริหารราชการแผ่นดิน ศาสนา และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในยุคต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม เอกสารตัวเขียนส่วนใหญ่มักรักษาอยู่ในรูปแบบของต้นฉบับที่เป็นใบลาน สมุดไทย สมุดฝรั่ง หรือวัสดุอื่น ๆ ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ การสูญหาย หรือความเสียหายจากปัจจัยแวดล้อม เช่น ความชื้น เชื้อรา อุณหภูมิที่ไม่เหมาะสม หรือแม้แต่ภัยพิบัติทางธรรมชาติ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีความพยายามจากทั้งหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย หอจดหมายเหตุ และองค์กรต่าง ๆ ในการอนุรักษ์เอกสารตัวเขียนผ่านการแปลงเป็นรูปแบบดิจิทัล (Digitization) โดยใช้เทคโนโลยีการทำสำเนาดิจิทัลเอกสารเพื่อบันทึกข้อมูลในรูปของไฟล์ดิจิทัล วิธีการนี้ช่วยให้สามารถรักษาเนื้อหาของเอกสารได้อย่างถาวร ลดความเสี่ยงของการสูญหาย และทำให้การเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะทำได้สะดวกขึ้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดแคลนงบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ตลอดจนการเข้าถึงต้นฉบับเอกสารที่มักกระจุกกระจายอยู่ในหลายแหล่ง

นอกจากนี้ ยังมีเอกสารตัวเขียนจำนวนมากที่ถูกเก็บรักษาโดยบุคคลทั่วไปหรือองค์กรเอกชน ซึ่งบางส่วนอาจไม่มีทรัพยากรหรือความพร้อมในการดูแลรักษาเอกสารเหล่านี้ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้การเปิดโครงการให้ประชาชนหรือองค์กรสามารถบริจาคข้อมูลสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียนที่ได้รับการทำสำเนาดิจิทัลเข้าสู่ฐานข้อมูลกลาง จึงเป็นแนวทางที่สามารถช่วยเพิ่มปริมาณข้อมูลที่ได้รับการอนุรักษ์ และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของสาธารณชนได้มากขึ้น

แนวทางดังกล่าวไม่เพียงช่วยอนุรักษ์เอกสารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังช่วยลดภาระของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านการทำสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียน นอกจากนี้การเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการบริจาคข้อมูลยังช่วยส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสังคมในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมร่วมกัน และช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในการบริหารจัดการข้อมูลดิจิทัลอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการอนุรักษ์และเผยแพร่ข้อมูลเอกสารตัวเขียน จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดแนวนโยบายในการรับบริจาคข้อมูลสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียนจากประชาชนและองค์กรที่ถือครองข้อมูลเหล่านี้ โดยต้องมีระบบที่ชัดเจนและมาตรฐานในการบริหารจัดการข้อมูล เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากเอกสารที่ได้รับการทำสำเนาดิจิทัลอย่างกว้างขวาง ทั้งในภาคการศึกษา งานวิจัย และการศึกษาประวัติศาสตร์ของประชาชนทั่วไป

คำนิยาม

1. เอกสารตัวเขียน หมายถึง เอกสารสร้างขึ้นจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบลาน สมุดฝรั่ง สมุดไทย สมุดข่อย พับสา พับหั่ว เป็นต้น และบันทึกด้วยลายมือ โดยคัดเลือกเอกสารตัวเขียนที่มีคุณค่าด้านวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ เวชศาสตร์ โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ เป็นต้น

2. การแปลงเป็นรูปแบบดิจิทัล (Digitization) คือ การถ่ายภาพหรือบันทึกข้อมูลเอกสารตัวเขียนที่เป็นวัตถุทางกายภาพด้วยกล้องดิจิทัล / การสแกนเอกสารด้วยเครื่องสแกน ด้วยความละเอียดสูงให้อยู่ในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมให้บุคคลและองค์กรบริจาคข้อมูลสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียนเข้าสู่ฐานข้อมูลกลาง
2. สร้างกลไกการบริหารจัดการและมาตรฐานการเก็บรักษาสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียน
3. อำนวยความสะดวกให้ประชาชน นักวิจัย และภาคการศึกษาเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น

4. กระตุ้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

เป้าหมายการดำเนินงาน

1. ด้านการอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

1.1 การรวบรวมและจัดเก็บเอกสารตัวเขียนในรูปแบบดิจิทัลจะช่วยลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ รวมถึงการชำรุดเสื่อมสภาพตามกาลเวลา

1.2 กรณีที่ต้นฉบับสูญหายหรือเสียหาย เอกสารดิจิทัลสามารถใช้เป็นหลักฐานแทนต้นฉบับเพื่อศึกษาหรือพิมพ์ซ้ำได้

1.3 การอนุรักษ์องค์ความรู้ท้องถิ่น เอกสารตัวเขียนสะท้อนภูมิปัญญา ภาษา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมักไม่ปรากฏในหลักฐานประวัติศาสตร์กระแสหลัก

2. ด้านวิชาการและการศึกษา

2.1 การขยายฐานข้อมูลให้กับนักวิชาการ นักเรียน และนักศึกษา สามารถเข้าถึงเอกสารดิจิทัลผ่านระบบออนไลน์ จะช่วยให้บุคคลในวงการศึกษาและวิจัยสามารถใช้ข้อมูลได้อย่างสะดวกและครอบคลุม โดยไม่ต้องเดินทางไปยังแหล่งเก็บต้นฉบับ

2.2 การสนับสนุนการวิจัยด้านอักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา วรรณกรรม และภาษาศาสตร์ โดยเฉพาะการศึกษาที่ต้องใช้เอกสารโบราณเป็นแหล่งปฐมภูมิ

2.3 การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา เช่น การสร้างสื่อการเรียนรู้รูปแบบใหม่ เช่น AR/VR คลังคำในอักษรโบราณ หรือแพลตฟอร์มการแปลเอกสารตัวเขียน

2.4 การเพิ่มปริมาณและความหลากหลายของข้อมูลเอกสารที่ได้รับการอนุรักษ์ หากเปิดโอกาสให้ประชาชน หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันต่าง ๆ สามารถบริจาคไฟล์เอกสารโบราณดิจิทัลเข้าสู่ฐานข้อมูลกลางได้ จะช่วยให้สามารถรวบรวมข้อมูลเอกสารได้รวดเร็วขึ้น และเพิ่มความหลากหลายของแหล่งข้อมูล

3. ด้านเทคโนโลยีและการพัฒนาฐานข้อมูลระดับชาติ

3.1 การสร้างคลังข้อมูลดิจิทัลแบบเปิด (Open Access) ที่มีมาตรฐานเดียวกันจะช่วยให้การจัดเก็บ ค้นหา และใช้งานเอกสารเป็นระบบ และสามารถเชื่อมต่อกับฐานข้อมูลสากลได้ เช่น การสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNESCO และหอจดหมายเหตุของประเทศต่าง ๆ เป็นต้น

3.2 การสนับสนุนการพัฒนาระบบ OCR, AI และ Machine Learning สำหรับการถอดอักษรโบราณและตีความอักษรท้องถิ่น เช่น อักษรไทยน้อย อักษรฝักขาม อักษรธรรมล้านนา เป็นต้น

3.3 การพัฒนาเทคโนโลยีชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถใช้เทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน เช่น แอปพลิเคชัน เพื่อบันทึกและส่งต่อข้อมูลเอกสาร ทำให้เกิดการใช้เทคโนโลยีในวิถีชีวิตอย่างสร้างสรรค์

4. ด้านสังคมและการมีส่วนร่วมของพลเมือง

4.1 การสร้างจิตสำนึกและตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของเอกสารตัวเขียนอันเป็นมรดก ภูมิปัญญาแก่เจ้าของเอกสาร และชุมชนท้องถิ่น

4.2 การส่งเสริมความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เช่น การนำเอกสารท้องถิ่นสู่สาธารณะทำให้ชุมชน สามารถอธิบายรากเหง้าของตนเองบนเวทีระดับประเทศ การส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนา ผ่านการเรียนรู้จากเอกสารประวัติศาสตร์ เป็นต้น

5. ด้านการพัฒนาและต่อยอดทางเศรษฐกิจ

5.1 การนำองค์ความรู้ที่อยู่ในเอกสารตัวเขียนไปสังเคราะห์ ต่อยอด และนำไปพัฒนาเศรษฐกิจ ของชุมชน เช่น การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว การปลูกพืชสมุนไพร เป็นต้น

วิธีการดำเนินงาน

การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการส่งเสริมให้ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน บริจาคข้อมูล สำเนาดีดิจิทัลเอกสารตัวเขียนเข้าสู่ฐานข้อมูลกลางได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและกฎหมาย จำเป็นต้องมีกรอบ แนวทางที่ชัดเจนทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การบริหารจัดการข้อมูล และการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของข้อมูล โดยออกแบบแผนการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. การจัดตั้งศูนย์กลางข้อมูลสำเนาดีดิจิทัลเอกสารตัวเขียนระดับชาติ (National Digital Archive for Ancient Manuscripts) เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่เอกสารโบราณที่ได้รับการจัดทำสำเนา ดีดิจิทัลจากทั่วประเทศ ทั้งจากหน่วยงานรัฐ เอกชน และประชาชน

คณะกรรมการประกอบด้วย หน่วยงานภายใต้ความร่วมมือของกรมศิลปากร หอสมุดแห่งชาติ และสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (สพร.) และมีคณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านจารึก และเอกสารตัวเขียน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มาจากภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม

หน้าที่หลัก

- ออกแบบและพัฒนาแพลตฟอร์มกลาง เพื่อรองรับข้อมูลไฟล์สำเนาดีดิจิทัล
- กำหนดเกณฑ์การรับข้อมูล, บริหารจัดการข้อมูลดิจิทัล และวางแนวทางการเผยแพร่
- เชื่อมโยงข้อมูลกับฐานข้อมูลที่มีอยู่ เช่น TCI, D-Library, Digital Manuscripts Network

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริจาคข้อมูล

2.1 จัดทำระบบบริจาคข้อมูลดิจิทัลแบบออนไลน์

2.1.1 ประชาชนสามารถอัปโหลดไฟล์ภาพ/สแกนเอกสารโบราณผ่านเว็บไซต์ศูนย์กลาง พร้อมกรอกข้อมูลประกอบ เช่น ชื่อเอกสาร แหล่งที่มา ประเภท อักษร/ภาษา

2.1.2 มีระบบตรวจสอบและอนุมัติ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านเอกสารโบราณ และระบบ AI ช่วยคัดกรองเบื้องต้น

2.2 สิทธิประโยชน์สำหรับผู้บริจาคข้อมูล

2.2.1 ระบุชื่อผู้บริจาคเป็นผู้ให้ข้อมูลใน metadata (เช่น ชื่อผู้ครอบครองเดิมหรือผู้ถ่ายภาพ) และให้เกียรติในฐานะข้อมูลเครือข่ายผู้อนุรักษ์ (Preservation Network)

2.2.2 ออกใบประกาศเกียรติคุณ และนำเสนอข้อมูลผู้ร่วมโครงการในรายงานประจำปี

2.3 การจัดกิจกรรมสื่อสารสาธารณะ

2.3.1 ส่งเสริมให้ประชาชน วัด โรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วม แนะนำว่าเอกสารตัวเขียนเป็นอย่างไร และเชิญชวนให้อนุญาตให้หน่วยงานที่มีความพร้อมจัดทำสำเนาดิจิทัล หรือศึกษาเรียนรู้และจัดทำสำเนาดิจิทัลด้วยตนเอง โดยไม่ต้องบริจาคต้นฉบับจริงให้แก่หน่วยงานใด ๆ

2.3.2 จัด Roadshow ให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์เอกสารตัวเขียนและการทำสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียนด้วยตนเอง

2.3.3 มอบใบประกาศเกียรติคุณระดับจังหวัดหรือระดับชาติให้แก่บุคคลที่สนับสนุนหรือส่งเสริมเรื่องเอกสารตัวเขียน

3. การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลแบบเปิดสำหรับการรับบริจาคและเข้าถึงเอกสาร

3.1 การจัดทำแพลตฟอร์มเพื่อรองรับข้อมูลแบบเปิด เช่น

- แบบฟอร์มสำหรับการอัปโหลดไฟล์ดิจิทัล (ภาพสแกน/ถ่ายภาพ)
- พัฒนาข้อกำหนดการเผยแพร่ข้อมูล (Data Sharing Agreement) เพื่อปกป้องสิทธิของผู้บริจาคและลดข้อกังวลด้านความเป็นเจ้าของเอกสาร
- การเลือกเงื่อนไขในการเผยแพร่ข้อมูล (เปิดเผยทั้งหมด/บางส่วน/ปิดเฉพาะชื่อผู้บริจาค)
- ระบบกรอก metadata มาตรฐาน (ชื่อเรื่อง, อักษร, ภาษา, ปี, แหล่งที่มา ฯลฯ)
- ระบบ AI ช่วยตรวจสอบคุณภาพไฟล์
- หน้าค้นหาและเรียกดูเอกสารแบบ user-friendly พร้อมตัวกรอง (filter)

3.2 กำหนดมาตรฐานข้อมูลสำหรับไฟล์ดิจิทัลและข้อมูลประกอบ (Metadata) เช่น

- รูปแบบไฟล์ที่จัดเก็บ TIFF, PDF/A, JPEG
- ความละเอียดไม่น้อยกว่า 300dpi
- การให้คำอธิบายเนื้อหาข้อมูล (Describing digital content) การให้คำอธิบายชุด

ข้อมูล (Metadata) ของเอกสารตัวเขียน คือ การให้รายละเอียดเฉพาะตัวของเอกสาร เช่น รหัสเอกสาร ชื่อเรื่อง ภาษา อักษร สถานที่ พิกัดภูมิศาสตร์ ลิขสิทธิ์ คำสำคัญ เป็นต้น ฝังลงในไฟล์ดิจิทัล หากข้อมูลหลุดหายไปก็สามารถค้นคืนและตรวจสอบรายชื่อของเอกสารตัวเขียนเรื่องนั้น ๆ ได้

3.2 แนวทางการดูแลและจัดเก็บไฟล์

- คู่มือการอนุรักษ์และจัดทำสำเนาดิจิทัลที่เหมาะสมตามประเภทเอกสาร (ใบลาน, สมุดไทย, กระดาษเพลลา, จารึก ฯลฯ)
- ระบบการจัดเก็บบนเซิร์ฟเวอร์ที่ปลอดภัย มีระบบสำรอง (backup) และควบคุมสิทธิ์การเข้าถึง

3.3 การเชื่อมโยงเครือข่ายข้อมูล

การพัฒนาแพลตฟอร์มกลางให้เป็นมาตรฐานสากล เช่น Dublin Core, TEI (Text Encoding Initiative), IIIF (International Image Interoperability Framework) เพื่อให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างประเทศได้

4. การจัดทำกรอบกฎหมายและจริยธรรมการเผยแพร่ข้อมูลสาธารณะ

4.1 การจัดทำแนวทางปกป้องสิทธิ์ของเจ้าของเอกสาร/ผู้บริจาคข้อมูล

4.1.1 ออกแบบระบบ “การบริจาคแบบมีเงื่อนไข” เช่น

- เผยแพร่เฉพาะภาพที่ปรับลดคุณภาพ
- อนุญาตให้ใช้เพื่อการวิจัยหรือการศึกษาเท่านั้น

4.1.2 ผู้บริจาคสามารถเลือกความเป็นส่วนตัวของเอกสาร (Public / Restricted / Closed)

4.2 แนวทางด้านลิขสิทธิ์และข้อมูลอ่อนไหว

4.2.1 พิจารณาเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ศาสนา ความลับทางราชการ หรือประวัติครอบครัวอย่างระมัดระวัง

4.2.2 จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาความเหมาะสมของเอกสารตัวเขียนก่อนการเผยแพร่สู่สาธารณชน

5. การส่งเสริมความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

5.1 การสร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย

- ร่วมกันจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการแก่พระสงฆ์ ครู ผู้สนใจ และเยาวชน
- ส่งเสริมโครงการวิจัยเพื่อพัฒนา OCR สำหรับอักษรโบราณ เช่น อักษรขอมไทย อักษรธรรมล้านนา อักษรฝักขาม อักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย เป็นต้น
- ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายอาสาสมัครผู้อนุรักษ์เอกสารตัวเขียนในท้องถิ่นของตนเอง

5.2 การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและผู้พัฒนาเทคโนโลยี

- ขอรับการสนับสนุนเซิร์ฟเวอร์ พื้นที่จัดเก็บ หรือระบบ OCR ผ่านโครงการ CSR
- ส่งเสริมการพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับสแกนเอกสารตัวเขียนที่ใช้งานง่าย

5.3 การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ

- ประสานความร่วมมือกับองค์กรอย่าง UNESCO, ICCROM, และ Digital Library of Southeast Asia เป็นต้น
- การเข้าร่วมโครงการข้อมูลเปิดข้ามชาติ เช่น Digital Memory of the World เป็นต้น

6. ประเมินผลและขยายผลนโยบายในระยะยาว

6.1 กำหนดตัวชี้วัด (KPIs) ชัดเจน เช่น จำนวนไฟล์ที่ได้รับบริจาคต่อปี จำนวนผู้เข้าชมเว็บไซต์ ฐานข้อมูล จำนวนโรงเรียน/วัด/ชุมชนที่เข้าร่วม ร้อยละของไฟล์ที่มี metadata ครบถ้วน

6.2 ประเมินผลทุกปี และทบทวนนโยบาย/คู่มือ/ระบบให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง

6.3 เตรียมแผนระยะยาวในการขยายฐานข้อมูลให้ครอบคลุมทุกภาคและกลุ่มชาติพันธุ์

6.4 เชื่อมโยงกับแพลตฟอร์มข้อมูลข้ามประเทศ

แนวทางการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายนี้มีเป้าหมายหลักในการสร้างระบบที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ โดยใช้ต้นทุนต่ำแต่เกิดประสิทธิภาพสูง ผ่านการบริจาคไฟล์ดิจิทัล การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการจัดการข้อมูลอย่างมีมาตรฐาน หากดำเนินการตามแนวทางนี้จะช่วยให้การอนุรักษ์เอกสารตัวเขียนของไทยเป็นไปอย่างยั่งยืน มีความร่วมมือในวงกว้าง และสามารถขยายผลสู่การเป็นศูนย์กลางด้านมรดกดิจิทัลของภูมิภาคได้ในอนาคต

ปัญหาและอุปสรรค

การอนุรักษ์เอกสารตัวเขียนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษามรดกภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาติ เอกสารเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ช่วยให้เราศึกษาความเป็นมาและวิวัฒนาการของ

สังคมไทยได้ แต่ยังเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าสำหรับการศึกษาและวิจัยในสาขาต่าง ๆ เช่น ภาษาศาสตร์ วรรณคดี และประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์และการเข้าถึงเอกสารตัวเขียนยังคงเผชิญกับอุปสรรคและปัญหาหลายประการ ดังนี้

1. เอกสารตัวเขียนมีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพและสูญหาย

เอกสารตัวเขียนส่วนใหญ่ทำจากวัสดุที่เสื่อมสภาพได้ง่าย เช่น กระดาษข่อย กระดาษสา ใบลาน หนังสัตรี ซึ่งมีหลายปัจจัยเป็นสาเหตุให้เสื่อมสภาพ อาทิ ภัยทางธรรมชาติ เช่น ความชื้น แสงแดด อุณหภูมิที่เปลี่ยนแปลง และภัยพิบัติจากธรรมชาติ นอกจากนี้พวกสัตว์ แมลงต่าง ๆ ปลวก มอด ก็ส่งผลให้เอกสารเสื่อมสภาพเช่นกัน

เมื่อเอกสารเสื่อมสภาพหรือสูญหายไป ย่อมทำให้ข้อมูลที่มีค่าทางประวัติศาสตร์สูญสิ้นอย่างถาวร การแปลงข้อมูลกายภาพให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลจึงเป็นทางเลือกที่ช่วยเก็บรักษาเนื้อหาเหล่านี้ให้สามารถเข้าถึงได้ในระยะยาว

2. การขาดระบบการจัดการที่เป็นมาตรฐาน

เอกสารโบราณไม่ได้ถูกเก็บรักษาอยู่ในแหล่งเดียวกัน แต่กระจายไปตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัย วัด สถานที่ทางศาสนา คลังข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน นักสะสม และประชาชนทั่วไป เป็นต้น เนื่องจากเอกสารเหล่านี้อยู่ในความครอบครองของหลายฝ่าย การรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลให้เป็นระบบเดียวกันจึงเป็นเรื่องยาก บางแหล่งอาจไม่มีงบประมาณหรือบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเพียงพอในการดูแลและอนุรักษ์เอกสารอย่างเหมาะสม

3. ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรในการดิจิทัลเอกสาร

การแปลงเอกสารตัวเขียนให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลต้องใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่มีคุณภาพ เช่น เครื่องสแกนความละเอียดสูง กล้องถ่ายภาพดิจิทัล ระบบจัดเก็บข้อมูลที่มีความปลอดภัย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการจัดการข้อมูลไฟล์สำเนาดิจิทัล และบำรุงรักษาฐานข้อมูล ข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและทรัพยากรเหล่านี้ทำให้การทำสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียนยังคงดำเนินไปอย่างล่าช้า และไม่สามารถรองรับปริมาณไฟล์สำเนาดิจิทัลเอกสารจำนวนมากได้

4. ปัญหาด้านลิขสิทธิ์และข้อกฎหมายเกี่ยวกับการเผยแพร่เอกสารดิจิทัล

แม้ว่าหลายประเทศจะมีนโยบาย Open Access สำหรับเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่ในบางกรณีอาจมีข้อจำกัดทางกฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ หรือสิทธิในการเผยแพร่ข้อมูล เช่น

- เอกสารในความครอบครองของเอกชน ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของข้อมูลเสียก่อน

- เอกสารที่มีเนื้อหาที่อ่อนไหว เช่น เอกสารทางศาสนา บันทึกทางการเมือง หรือบันทึกที่กล่าวถึง หรือพาดพิงสร้างความเสียหายให้กับบุคคลที่สาม เป็นต้น

ดังนั้น การเผยแพร่ข้อมูลเอกสารตัวเขียนจำเป็นต้องพิจารณาข้อกำหนดควบคู่ไปด้วย

บทสรุป

การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย : การรับบริจาคข้อมูลสำเนาดิจิทัลเอกสารตัวเขียนเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ ข้อมูลสู่สาธารณะ เป็นแนวทางการดำเนินเพื่อให้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ร่วมมือกันอนุรักษ์ เผยแพร่ ต่อยอด และสร้างสรรค์เอกสารตัวเขียนอันเป็นมรดกภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของประเทศไทย อาทิ การ จัดตั้งแพลตฟอร์ม/ฐานข้อมูลกลาง ที่มีมาตรฐานสากล ใช้งานได้สะดวก และคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้งาน เป็นสำคัญ นอกจากจะทำให้ภาครัฐยังสามารถดำเนินงานได้ครอบคลุมทุกพื้นที่โดยใช้งบประมาณที่เหมาะสม และสามารถนำงบประมาณไปพัฒนางานอื่น ๆ ต่อไปได้ ภาคประชาชนยังตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของ เอกสารตัวเขียนอันเป็นมรดกของชาติ การสร้างเครือข่ายผู้อนุรักษ์เอกสารตัวเขียนและสร้างแรงจูงใจในการแบ่งปัน ข้อมูล การรักษาองค์ความรู้อันเป็นมรดกของชาติอีกทางหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินข้อเสนอเชิงนโยบายการรับบริจาคข้อมูลเอกสารโบราณดิจิทัลให้ได้ผลจริง ต้องมีทั้งระบบ ฐานข้อมูลที่ใช้งานง่าย กรอบกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิ และการมีส่วนร่วมจากประชาชนทุกระดับ